

Vladimir Posavec

Bitka kod Himere 480. pr. Kr.

Na uzvisini ponad današnjeg gradića Termini Imerse nalaze se arheološki ostaci nekadašnjega grčkoga grada Himere, mjesta na koje uspomenu u vlastitom imenu čuva suvremeno naselje.

Velika bitka kod Himere odigrala se, prema Herodotu, istog dana kad se u Saronskom zaljevu odvijala slavna salaminska bitka u kojoj je poražena perzijska flota.¹ Po tradiciji sicilskih Grka, koju donosi Diodor, bitka se odvijala istovremeno s bitkom u Termopilama.² U rujnu, dakle, 480. pr. Kr. podno Himere sukobile su se kartaška vojska s udruženim grčkim snagama predvođenima sirakuškim tiraninom Gelonom. Kartaga je teško poražena.

Umjesto bitkom kod Himere bilo bi ispravnije nazivati je bitkom za Himeru jer je cilj Kartage bilo zauzimanje grada kao prvi korak u namjeravanom osvajanju cijele Sicilije. Želimo li, međutim, biti još precizniji, ispravno bi bilo nazvati je prvom bitkom za Himeru. Name, sedamdeset godina kasnije, 409. pr. Kr. Kartažanima je, zahvaljujući neslozi sicilskih Grka, pošlo za rukom osvojiti i potom razoriti grad, što će u stvari postati druga bitka za Himeru.

Zbog čega je prva bitka za Himeru važna? Osim velikog broja angažiranih snaga s obje strane, važnost bitke ponajprije je u tome što je Kartaga doživjela tako težak poraz da sljedećih sedamdeset godina nije niti pokušavala vojno djelovati na Siciliji. Pored toga, kartaški je poraz posljedica sjajne vojne varke kojom su grčke snage potpuno neometane ušle u logor Kartažana zatekavši ih nesprenjima usred velikoga žrtvenog obreda.

Ključni su literarni izvori za zbivanja vezana uz bitku Herodot iz Halikarnasa i Diodor Sicilski. Herodot je vremenski mnogo bliži, ali njegov je prikaz vrlo kratak i dosta se razlikuje od Diodorova, koji je u stvari naš glavni izvor za povijest sicilskih Grka.

Kartaški su planovi, kako je poznato, smjerali izbaciti Grke sa Sicilije i zaposjesti cijeli otok postupnim zauzimanjem grčkih gradova. Povod pohodu bilo je zbacivanje tiranina Himere Terila,³ koji je utočište pronašao u Kartagi. Prema Diodoru, napad na Siciliju bio je proveden u dogovoru sa Kserksom.⁴ Točka iskrcavanja mogla se izabrati na više mjesta na Siciliji, ali kartaški zapovjednik Hamilkar odlučio je iskoristiti veliki Panormski zaljev kao najpovoljnije mjesto za početak invazije. No, kao

¹ *Herod.*, VII, 166.

² *Diod.*, XI 24, 1.

³ Protjerao ga je Teron, tiranin Akraganta. *Herod.*, VII, 165.

⁴ *Diod.*, XI 20, 1.

što se više puta dogodilo na Sredozemlju, vrijeme se okrutno poigralo s Kartažanima. U oluji koja je pogodila veliku flotu stradao je najveći dio transportnih brodova sa zalihama hrane,⁵ te posebice oni brodovi koji su prevozili konje i bojna kola, što je već u početku teško naštetilo kartaškoj vojsci.⁶

Sirakuški tiranin Gelon, koji je obećao poslati vojsku u pomoć Grčkoj za obranu od Kserksove agresije,⁷ bio je upoznat s kartaškim pripremama, ali nije znao na kojem će se dijelu otoka Kartažani iskrcati. Zbog toga je grčka flota ostala usidrena u Sirakuzi, a snaga od 20.000 hoplita obećana kao pomoć Grčkoj ostala je na Siciliji. Najizglednijom točkom za iskrcavanje činio se grad Selinunt, koji je bio u savezničkom odnosu s Kartagom.

Kartaško iskrcavanje u Panormu onemogućilo je djelovanje grčke flote koja nije mogla proći kroz Mesinski prolaz jer su joj na putu bili gradovi kojima su upravljali prokartaški tirani. Regijem je upravljao Terilov zet Anaksilaj,⁸ a Zankleom (kasnije Mesena) Terilov unuk.

Himerani su imali dovoljno vremena da prikupe zalihe i pripreme se prije no što su Kartažani mogli otpočeti napad. Hamilkarova je pak vojska izvukla lađe na suho i tri se dana odmarala i pripremala za nastavak pohoda.⁹ Potom su Kartažani utvrdili tabor na obali u podnožju Himere te postavili još jedan utvrđeni tabor na povišenom položaju jugoistočno od Himere tako da se gradu moglo prići samo s istočne strane ili s jugoistoka. Dvadeset trirema poslano je da patrolira duž obale.¹⁰

Prvi okršaj bio je Hamilkarovo iskušavanje obrane Himere. Kartaški je napad izazvao branitelje na provalu izvan grada, ali okršaj je završio teškim gubicima Himerana, koji su se potom povukli unutar gradskih zidina,¹¹ shvativši da je najsigurnije pouzdati se u obranu zidova. Obranu Himere predvodio je Teron, tiranin Akraganta, koji je odlučio poslati glasnika u Sirakuzu tražeći Gelonovu pomoć.¹²

Najkraćim putem preko Sicilije Gelonove su snage od 20.000 hoplita, nekoliko tisuća strijelaca i praćkaša, ojačane pomoću koju je poslao Heron iz Gele, brojale oko 50.000 ljudi kad su pristigle do Himere.¹³ Iznenadnim napadom 5.000 grčkih konjanika uništeno je desno krilo Hamilkarovih snaga.¹⁴ Sada se pokazalo što je značio gubitak konja jer se većina Hamilkarovih odličnih konjanika morala boriti kao obič-

⁵ *Diod.*, XI, 20, 2.

⁶ Diodor navodi da se flota sastojala od 200 ratnih brodova i 3.000 transportnih lađa. *Diod.*, XI, 20, 2.

⁷ *Herod.*, VII, 165.

⁸ *Herod.*, VII, 165. navodi da je Anaksilaj dao vlastitu djecu Hamilkaru kao taoce.

⁹ *Diod.*, XI, 20, 3.

¹⁰ *Diod.*, XI, 20, 3.

¹¹ *Diod.*, XI, 20, 5.

¹² *Diod.*, XI, 20, 5.

¹³ *Diod.*, XI, 21, 1.

¹⁴ *Diod.*, XI, 21, 2. Diodor navodi da je u tom napadu zarobljeno više od 10.000 kartaških vojnika.

no pješništvo. Unatoč gubicima, kartaška je vojska još uvijek bila brojčano jača,¹⁵ no potpuna inferiornost Kartažana u konjaničkim snagama natjerala je Hamilkara da pošalje glasnika u saveznički Selinunt s hitnom porukom da mu pošalje u pomoć sve dostupno konjaništvo. Na nesreću po Kartažane, Grci su presreli glasnika koji se vraćao i tako saznali za pomoć koja pristiže iz Selinunta.¹⁶ Gelonov je prvotni plan bio napad na kartaške brodove¹⁷ da se prekine opskrba Hamilkarove vojske, ali je sada došao na drugu ideju.¹⁸ Selinunt je bio grčki grad i, mada saveznik Kartažana, njegovi su vojnici bili Grci i imali su istu opremu, naoružanje i konjsku opremu kao i ostali sicilski Grci. Gelon je shvatio da Kartažani očekuju grčku vojsku i odlučio se za smion plan. Namjerio je poslati najbolje vlastite konjanike u tabor Kartažana uvjeren da neprijatelj neće otkriti varku dok ne bude prekasno. Zadaća je bila da čim nesmetano uđu iza palisada, njegovi konjanici nanesu što više štete i po mogućnosti otkriju i ubiju Hamilkara.¹⁹ U isto vrijeme Gelon će s preostalim snagama napasti kartaške položaje, a ljudi iz Himere će također pripomoći provalom izvan zidina.

Istoga je dana Hamilkar naumio prinijeti veliku žrtvu Posejdonu i rano se ujutro pojavio u svečanoj odjeći.²⁰ U trenucima kad su grčki konjanici ulazili u kartaški tabor pred novoizgrađenim oltarom nalazilo se mnoštvo zaklanih životinja. Kad je otpočeo grčki napad, Hamilkar je bio osoba koju je bilo teško ne zamijetiti. Sasječen je i okončao je život pred oltarom.²¹ Unatoč iznenađenju, Kartažani su pružili žestok otpor,²² ali kad se vijest o Hamilkarovoj smrti proširila, kartaški redovi bili su demoralizirani i zahvatila ih je panika. U bijegu koji je nastupio tisuće su izgubile život.²³ Gelon je izdao naređenje da se ne uzimaju zarobljenici.²⁴ Ipak, velik broj kartaških vojnika uspio je pobjeći na brdo, vjerojatno današnji Monte Calogero, oko 7 km zapadno od Himere. Gelon je dao okružiti uzvisinu, ali nije poduzimao napad. Znao je da na uzvisini nema vode i da će se izbjegli predati prije ili kasnije kad ih žed natjera na to.²⁵ Njihovi su životi na kraju ipak pošteđeni samo zato da postanu grčkim robovima.

¹⁵ Prema Diodoru, Hamilkarova vojska brojala je ne manje od 300.000 vojnika. *Diod.*, XI, 20, 2. Istu brojku navodi i Herodot (VII, 165) s napomenom da su vojsku činili Feničani, Libijci, Iberci, Ligijci, Elisci, Sardonci i Kinjani.

¹⁶ *Diod.*, XI, 21, 4.

¹⁷ *Diod.*, XI, 21, 4.

¹⁸ *Diod.*, XI, 21, 3.

¹⁹ *Diod.*, XI, 21, 5.

²⁰ *Diod.*, XI, 21, 5.

²¹ *Diod.*, XI, 22, 1. Herodot (VII, 166) navodi da je Hamilkar nestao, ali da postoji i kartaška verzija priče (VII, 167) po kojoj se Hamilkar sam bacio u plamen.

²² *Diod.*, XI, 22, 2. Herodot (VII, 167) navodi da je borba trajala od zore do sumraka.

²³ *Diodor* (XI, 23, 3) navodi da je zaklano ne manje od 150.000 kartaških vojnika.

²⁴ *Diod.*, XI, 22, 4.

²⁵ *Diod.*, XI, 22, 4.

Oko polovice Hamilkarove vojske završila je u ropstvu. Dvadeset kartaških trirema s mnogo spašenih vojnika uspjelo je pobjeći, ali na otvorenome moru zatekla ih je oluja koju je preživio samo jedan brod koji se vratio u Kartagu.²⁶ Invazija na Siciliju bila je takva katastrofa da su Kartažani strahovali od grčkog napada na njihov grad. Stoga su hitno poslali pregovarače Gelonu s ponudom za sklapanje mirovnog ugovora.²⁷ Neuspjao kartaški pohod na Siciliju svakako zauzima mjesto među najtežim vojnim porazima antike.

²⁶ *Diod.*, XI, 24, 2.

²⁷ *Diod.*, XI, 24, 4.